

גלולה של פחד

שלמה וילק

מתן האפשרות לחולים קשים לסיים את חייהם הינו תוצר של ייאוש ואיבוד טעם החיים בחברה הנאורה. מפתח המוות ניתן בידינו כדי שנעצים את החיים, לא כדי שנברח מהם.

שלושה מפתחות לא נמסרו לשליח: מפתח של גשמים, מפתח של לידה ומפתח של תחיית המתים. את שלושתם כבר נטלנו מזמן. אנו יודעים כיום להמתיק מים, לסייע לנשים שנחשבו עקרות זה לא מכבר ללדת ילדים, וגם להאריך חיים. אך מפתח אחד כן נמסר בידינו, הוא מפתח של מוות, המפתח החשוב מכול. מפתח של יצירת חיים לא ניתן לנו כי לו היינו חיים לנצח ומחלצים את המתים מן השאול היו החיים בטלים, חסרי משמעות וחסרי ערך. מפתח של מוות ניתן לנו לא כדי שנוכל לקחת חיים אלא כדי שנוכל לחיות.

מפתח של מוות הוא מפתח מסירות הנפש, המפתח שמוכן לשאת בסבל ולמסור את החיים למען האל או המוסר. מפתח של מוות פירושו המפתח של המאבק למען החיים, כי הרי המוות מצווה את החיים, ומטרת שלמען מוכן אדם למות מגדירות את החיים. כבר אמרו חכמים במסכת תמיד (לב, א) לאלכסנדר כי כדי לחיות צריך להיות נכון למות וכדי למות צריך להידבק בחיים בכל מחיר. את הגמרא הזו ציטט ביודעין ובלא יודעין מרתין לוטר קינג בנאומו בדטרויט (23/6/63), באומרו כי "אם אדם לא מצא למען מה ימות, אדם כזה אינו ראוי לחיות", ואולי כולם למדו מסוקרטס שאמר כי "אדם שחי את חייו בשיקול דעת ובצדק אל לו לחשוש מן המוות" (פיידון).

עלוב הוא זה המעודד את הנוטה למות להתאבד. צילום אילוסטרציה: שאטרסטוק

טעם החיים

יהודים מעולם לא ששו למות, אך הנכונות למסור את הנפש הפכה את החיים היהודיים לחיי יצירה וקדושה ומסירות איש לרעהו ואיש ליעדו. הגויים שמסביב ששו למות בחושבם כי המוות הירוואי עדיף מן החיים, בעוד אנו האמנו כי החיים עדיפים מן המוות. ידענו כבר מראשית הולדת העם כי עונשו של חילול שבת הוא מוות, אולם רק כדי לומר לנו שהשבת חשובה מן החיים וכדאי לחיות למענה, ולכן פיקוח נפש דוחה את השבת החשובה מן החיים.

הגיעו ימים חדשים. אומות העולם ויתרו על המוות והפכו את מפתח החיים לעיקר, והביאו את הייאוש וחוסר המשמעות על אנשיהן. יהודים רבים הלכו אחריהן, שכחו שמסירות הנפש היהודית תמיד הייתה סיבה לחיים וויתרו על ערך מסירות הנפש למען החיים. ואז למרבה ההפתעה אבד ערך החיים. אין למען מה למות, אז אין למה לחיות.

הדיכאון גדל ככל שהחיים מתארכים; הצעירים מובטלים מאונס ומרצון, יודעים שלפניהם שנים כה ארוכות של חיים חסרי ערך. הערך שבו נמדד הצעיר הוא התל"ג, ערך שמדינה מודדת בו ושהפך, למרבה האימה והריק, להיות ערך שהיחיד מודד בו את עצמו.

והנה הגיע השיא. מפתח של מוות הפך לגלולת מוות, ומסירות נפש הפכה לחוסר נכונות לשאת בכאבם של החיים. היה זה הנשיא שלנו שהספיד את רא"ל אמנון שחק ז"ל כשאמר כי שחק יכול היה לשדה הקרב ולסרטן, אך המוות הכריע אותו. דבריו אלו מסמלים בעיניי את חורבן הערכים האנושיים שהיהדות ידעה להגדירם טוב מן העולם כולו. שחק, שהזריק לעצמו כימותרפיה ברכב בשעה שהיה רמטכ"ל, שעל ערש דווי הזמין את חבריו לפרדה ולעצה, ניצח את המוות, משום שמעולם לא פחד ממנו וציווה לנו חיים במותו. אך כבוד הנשיא, שבכל טקס מסביר כי חללינו ציוו לנו חיים, לא מאמין בכך. הוא סבור כי החיים מנוצחים על ידי הסבל והמוות, ולא מבין כלל כי המוות מנצח רק את אלו שמפחדים ממנו, מנצח את אלו החוששים ממלאך המוות והופכים למלאך המוות של עצמם.

עלובי החיים

לפני שלוש שנים הייתה אחותי על ערש דווי. כמה שנים קודם הייתה זאת אמי. השפע האילוהי של החיים זרם אליהן דרך מחטים של מורפיום וצינורות של אינפוזיה וכימותרפיה. כך אילוהים בחר להעניק להן את חסדיו ברגעיהן הקשים, והן, שהיו צלולות וסבלו ייסורי תופת, הישירו מבט וניצחו את המוות משום שמימתו המרכזית של מלאך המוות, ממש כמו אחרון הטרוריסטים, היא להפחיד. והן לא פחדו.

אומרים לנו שמעטים משתמשים בגלולת המוות, אבל איש לא יכול למדוד את הנזק הרוחני של חברה המלמדת את אנשיה כי במנהרות החשוכות של החיים אפשר לוותר על התקווה ולהרפות. וכמה יוותרו? וכמה יחיו חיים של פחד? ואיך נתייחס לזקנה ולסבל, ומי יגלה עוד חמלה? ומי יסכים עוד למסור את הנפש, להישיר מבט אל המוות ולהסתער באמונה כי רק הפחד מהמוות הוא שפל, לא המוות והסבל עצמם.

ואיך הם מעזים, הרומנטיקנים של המוות, לומר כי הנוטה למות שפיו מלא ריר וכולו פצע, חיינו בניוול ועליבות? כיצד צריכים המטפלים להתייחס לאלו שלא יבחרו בגלולה? כיצד נחנך את ילדינו להמשיך ולהתנדב בזיכרון מנחם או בארגונים למען הקשישים והחולים, כשהחברה מלאה גועל למראם וקוראת להם "מנוולים"? עלוב הוא זה המעודד את הנוטה למות להתאבד ובעצם מתן האפשרות לכך בני משפחתו של הנוטה למות יתייחסו אליו בגועל וללא חמלה. ומה עם הצוות הטיפולי שירגיש כי הנוטה למות הוא נטל, והטיפול בו מגדיל את עליבות חיינו ואת ההוצאה הרפואית?

איני רוצה לסבול, ואני מעדיף למות על מיטתי בשלווה בבוא יומי. איני רוצה שיאריכו את סבלי בטיפולים מיותרים. אולם אם יבחר בורא העולם לסיים את חיי בדרך נוראה שכזו, אני מקווה כי הסובבים אותי ינחמו אותי ויתנו לי כוח ותקווה. אני מקווה כי הם לא יראו בנשימותי האחרונות חיים של ניוול וחוסר אונים, אלא רגעים של עוצמה. שלא יראו פחד ולא ישדרו פחד, אלא נחישות. וגם אם אשבר ואעדיף את המוות יספרו לי יקירי על אהבתם וחסדיהם, יאמרו מילים טובות של נחמה וייתנו כוחות להתמודד עם המלאך שנתן משמעות למאה ועשרים שנותי, מלאך המוות.

את הדברים הללו אני כותב בעת טקס השבעה של חטיבת כפיר בכותל. אחד מתלמידי מושבע (בהצהרה) להיות נכון למסור את חייו לעם ישראל, לא כדי שייפגע בצבא ח"ו אלא כדי למסור את ימיו ולילותיו, להגיר דם, יזע ודמעות למען העם והארץ. ודאי קשה לו מאוד לעבור מן המושב והישיבה אל חיי הצבא, לציית לפקודות, להתאמן ולהסתער בבוא יום פקודה. הוא עושה זאת משום שחונך שהחיים חשובים כל כך דווקא בגלל הפוטנציאל שטמון בהם, בגלל שהוא יודע כי ללא הקרבה חייו וחיי יקיריו יהיו ריקים. חלק ניכר מהציבור הנאור, הדוגל בחיים מכובדים ונטולי סבל, כבר מזמן לא בצבא, בקושי במדינה. רבים מחבריו, כך הם מעידים מעל כל במה, נוטלים סמים כדי לברוח מן הסתמיות ולהקהות את הכאב שבחוסר הכאב. עתה מציעים בפניו את הבריחה האולטימטיבית מן החיים הכואבים.

רגישות של תלויים

מדינת ישראל מצטרפת אל המדינות הנאורות בדרכן לביטול האדם והחיים. עידן האדם מסתיים בקול ענות חלושה, בגלולת מוות ההופכת את הסבל למיותר ואת המאבק למען החיים לעלוב. בסוף נהיה שלמים, בריאים, נטולי קשיים ומלאים בהנאות החיים, וכל מי שיעז לא להיות מאושר, יפה ועשיר יצויד בגלולת מוות וישלח בבכי של בני משפחתו אל מותו, ואל מותה של חברה שאיבדה את דרכה.

יהודים אינם מברכים "שהחיינו" על סבל ומוות, אלא מקבלים עליהם את הדין. איננו שמחים בחיים של סבל, וההלכה אפילו מתירה להתפלל על החולה שימות (נדרים מ, א והדין הנובע מהגמרא בפוסקים). אולם אנו מאמינים כי הנשיאה בסבל היא מותרת האדם מן הבהמה, ולא רק אצל האדם היודע לשאת את סבלו בגאון, אלא גם אצל שכנו היודע לעמוד לצדו ולסייע לו בכאבו. ברגע שבו הוקמה המדינה והוסרה האחריות הסוציאלית מן השכן אל הביטוח הלאומי, מן הסולידריות אל הביורוקרטיה, איבדנו את החמלה. עתה רוצה המדינה להסיר את שרידיה האחרונים של האהבה והחמלה, לסלק את הסבל והכאב הנורא ולומר למעשה לחלש ולחולה כי איננו יכולים לשאת בסבלם ואיננו מעוניינים להקל מעליהם את משא החיים. זו האמת. לא החולה הוא זה שלא מסוגל לשאת בסבל, אלא אנחנו בנפשנו הרגישה מעוניינים לסלק את הסבל מלפנינו, נפש רגישה של תלויים.

בשוויץ, שבה מתקנאים כמה מן המחוקקים הישראלים, מותר לסייע ביד כל אדם להמית את עצמו, כל עוד הוא מודע למעשיו. זה יהיה הצעד הבא שלנו, ללא ספק, שהרי חיים עלובים אינם נחלתו של החולה הסופני בלבד, אלא של מסכנים רבים. אבן היסוד בטבע היא הדחף לחיות, ואנו הולכים ושוחקים אותה ומציעים בפני אנשים דרכים לבריחה. פעם הזדעזענו מהמנהג האסקימוסי לשלוח את הזקנים אל מותם (איני יודע אם אכן היה כך), והיום אנו שולחים אל המוות את יקירינו.

אני נבעת מפני המחשבה על משפחה שיושבת שבעה לאחר שנתנה ליקירה את גלולת המוות הזו. לא רק שמדובר במתאבד, אלא גם במי שנטל את חייו של אביו, אמו או אחותו ויושב שבעה עליהם. דומני שאיש מן הפוסקים לא נתן דעתו על בן היושב שבעה על אביו לאחר שרצחו במזיד, ועתה מצא השטן מעשה נורא מזה להביס אותנו.